

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВОТВОРЧОСТІ В УКРАЇНІ

Гусаров С. М.

У статті проведено дослідження змісту, принципів та ознак правотворчості. Показані відмінності між поняттями “правотворчість”, “законотворчість” та “правоутворення”. На підставі проведеного аналізу автором надано визначення правотворчості та розкрито її сутність. Обґрунтовано необхідність підвищення рівня професіоналізму в здійсненні правотворчої діяльності в Україні.

Ключові слова: правотворчість, законотворчість, правоутворення, законодавство, професіоналізм.

В статье проведено исследование содержания, принципов и признаков правотворчества. Показаны отличия между понятиями “правотворчество”, “законотворчество” и “правообразование”. На основе проведенного анализа автором дано определение правотворчества и раскрыта его сущность. Обоснована необходимость повышения уровня профессионализма в осуществлении правотворческой деятельности в Украине.

Ключевые слова: правотворчество, законотворчество, правообразование, законодательство, профессионализм.

The article analyzes essence, principles and features of the law-making. Main differences between the concepts of law-making, law-writing and creation of law are showed. Based on the analysis, the author defines the concept of law-making and clarifies its essence. Necessity to increase the level of professionalism in performing the law-making activities is justified.

Keywords: law-making, law-writing, creation of law, legislation, professionalism.

Українська держава і правова наука наразі переживають перехідний період свого розвитку. Відбувається перебудова всіх політичних і правових механізмів, а також накопичуються якісно нові ідеї українських учених. Розвиток правотворчості є важливою запорукою підвищення ролі законодавства, зміцнення режиму законності.

У сучасній юридичній науці сформувався думка, згідно з якою правотворчість - це процес пізнання і оцінювання правових потреб суспільства і держави, формування й прийняття нормативних актів уповноваженими суб'єктами в межах відповідних процедур. Основним імпульсом до створення закону або іншого нормативно-правового акту виступає суспільно значуща проблема, не вирішене питання, яке має значення для великої кількості людей і для держави загалом.

Завдання законодавця полягає в тому, щоби своєчасно, точно й адекватними правовими засобами відреагувати на це, обираючи такий варіант регулювання, який би найбільшою мірою відповідав інтересам суспільства та держави, сприяв би прогресу суспільства, урахував би всю сукупність факторів суспільного розвитку - економічних, політичних, соціальних, національних, ідеологічних і зовнішньополітичних. Адаже за результатами правотворчої роботи оцінюється держава загалом, ступінь її демократичності та цивілізованості.

На сьогодні в Україні правотворчість, як процес творення норм права, є досить важливим і складним явищем, яке потребує певного переосмислення та вироблення ефективних, науково обґрунтованих шляхів удосконалення.

Аналіз останніх публікацій. Проблемні аспекти правоутворення та правотворчості належали до сфери наукових інтересів таких учених, як С.С. Алексеев, С.О. Комаров, В.В. Копейчиков, А.М. Миронов, В.С. Нерсисянц, С.В. Плавич, П.М. Рабінович, М.О. Теплюк, О.І. Ющик, Р.Ю. Яценко та ряд інших [1-10]. Завдяки цим ученим-правознавцям на сучасному етапі розвитку системи знань про право виникла значна кількість концептуальних поглядів стосовно правоутворення і правотворчості, які, у свою чергу, стали методологічним підґрунтям для нашого дослідження.

Мета статті полягає в проведенні наукового аналізу поглядів учених на процеси правотворчості, а також визначенні сутності її здійснення в Україні на сучасному етапі розвитку держави.

Традиційно правотворчість розглядається як організаційно оформлена процедурна діяльність державних органів зі створення правових норм чи з визнання правовими вже сформованих, діючих у суспільстві правил поведінки.

Ураховуючи державний характер правотворчої діяльності, варто розрізняти такі поняття, як “правотворчість” і більш широке та багатоаспектне поняття “правоутворення” (формування права).

Процес правоутворення, як відомо, являє собою цілісний механізм, який об'єднує в собі всі форми і засоби виникнення, розвитку й зміни права. Правильне розуміння та інтерпретація на теоретичному рівні проблеми правоутворення сприяє формуванню загальних засад правотворчості, на основі яких створюються відповідні правові норми, що призводить до кінцевого результату правотворчої діяльності.

Говорячи про правотворчість і правоутворення, варто відзначити, що розуміння їхньої сутності висвітлюється в різних літературних джерелах по-різному, залежно від того, які наукові погляди розділяє автор. Отже, розглянемо їх детальніше.

Досліджуючи проблематику сутності правоутворення, В.В. Лазарев зазначає, що воно залежить від характеру правоутворюючого процесу, який має об'єктивний і суб'єктивний зміст. Об'єктивний зміст правоутворення не залежить від суб'єктів і формується рівнем розвитку суспільства, є домінуючим у державах, де пануючим джерелом права є нормативно-правовий акт. Натомість, суб'єктивний зміст правоутворення - це те, що залежить від суб'єктів і формується шляхом прийняття актів, які в подальшому мають загальне поширення. Вчений зазначає, що саме співвідношення об'єктивного та суб'єктивного змісту правоутворення є вирішальним у процесі формування права [11, 171-175]. У свою чергу О.В. Васильєв акцентує увагу на специфіці взаємодії суб'єктивних і об'єктивних факторів при формуванні права, що визначають весь процес правоутворення та характеризують його зміст [12, 4].

В.С. Нерсисянц у своїх роботах звертає увагу на проблематику формування права й пов'язує його з

© С.М. Гусаров, 2015

особливою процедурою його формалізації. Вчений наголошує на тому, що правоутворення являє собою процедуру фактичного (об'єктивного та реального) складання й визнання тих або інших суспільних відносин і взаємозв'язків людей та їх об'єднань як "нормальних" і "правильних" (з точки зору пануючих у цьому суспільстві матеріальних життєвих відносин і відповідних їм ідей, цінностей тощо). Водночас, на його думку, це є й особливим процесом соціально-історичного формування загальних критеріїв, правил, масштабів, моделей, зразків і стандартів цієї "нормальності" та "правильності", що в результаті призводить до їх кристалізації й відображенні у відповідних нормах поведінки, діях і взаємовідносинах людей. У зв'язку з цим, учений справедливо наголошує на тому, що саме процедурні засади формування права забезпечують його утворення, а також "правильність" і "нормальність" правового регулювання. На нашу думку, саме процедура правоутворення є основою відображення в змісті правових норм тих потреб суспільства, що мають забезпечувати його розвиток і соціальну справедливість [5, 310-311].

Сучасне розуміння сутності правоутворення, на переконання В.В. Копейчикова, базується, по-перше, на концепції спільності й відмінності права і закону, згідно з якою право може існувати й поза своєю інституційною формою (законодавством) у вигляді рівного й справедливого масштабу свободи, що знаходить своє відображення в правових принципах, суб'єктивних правах, конкретних правовідносинах та ін. По-друге, на теоріях правової держави й громадянського суспільства, домінуюче значення в яких має саме громадянське суспільство, тобто спільність рівних, вільних і незалежних осіб, які по відношенню до держави виступають громадянами. Громадянське суспільство безпосередньо утворює право у формі типових конкретних правовідносин, що зумовлені соціальними чинниками, емпіричною правосвідомістю населення. Роль держави полягає в дослідженні, узагальненні й систематизації різних видів правової поведінки, правової взаємодії членів громадянського суспільства [3, 160].

Таке бачення правоутворення, на нашу думку, повинно існувати не лише на теоретичному рівні, але й утілювати реальну проєкцію науково обґрунтованих положень у практичну діяльність. Останнім часом такі прагнення простежуються й у нашій державі, однак на сучасному етапі вони потребують дещо більшої результативності, особливо на рівні відомчої правотворчості.

Поняття "правоутворення" і "правотворчість" багато в чому тотожні, але правотворчість є частиною правоутворення і є більш вузьким поняттям. Якщо правотворчість - це, насамперед, форма владно-вольової діяльності держави, то правоутворення є формою виникнення й дії права, яке може відбуватися й поза межами правотворчості. Крім цього, правоутворення розкриває притаманні правотворчості закономірності, тенденції розвитку державно-правових процесів.

У науковій літературі визначення кожного поняття, зокрема правотворчості, має свої особливості. Так, С.О. Комаров визначає правотворчість як вид державної діяльності, у результаті якої воля політичних сил, що перебувають при владі (народу, класу, соціальної групи), зводиться в закон, виражається у вигляді норми права [2, 237]. Правотворчість, на думку М.Н. Марченко, можна охарактеризувати як процес пізнання й оцінки

правових потреб суспільства й держави, формування та прийняття правових актів уповноваженими суб'єктами в рамках відповідних процедур [13, 160].

Своє визначення правотворчої діяльності дає також С.С. Алексєєв, під яким розуміє об'єктивно обумовлену, завершальну, у процесі формування права, державну діяльність, у результаті якої воля панівного класу зводиться в закон, в юридичні норми [1, 244]. Відмітимо, що акцент зроблено не на створенні державою правил поведінки, а на їх закріпленні в законодавстві, тобто "зведенні волі панівного класу в закон".

Дещо по-іншому трактує поняття правотворчості П.М. Рабінович. На його думку, правотворчість це діяльність компетентних державних органів, уповноважених державою громадських об'єднань, трудових колективів або (у передбачених законом випадках) усього народу чи його територіальних громад щодо встановлення, зміни чи скасування юридичних норм [7, 85].

У свою чергу, В.С. Нерсєсянц називає правотворчість "правовстановленням" і визначає його як форму (напряму) державної діяльності, що пов'язана з офіційним вираженням і закріпленням норм права, які складають нормативно-правовий зміст усіх діючих джерел позитивного права" [5, 310]. Заміну терміна "правотворчість" на "правовстановлення" вчений вважає більш доцільним, оскільки застосування слова "правотворчість" створює враження, нібито держава не закріплює або оформлює право в законі, а власне, створює його. На наш погляд, до застосування запропонованого терміна слід ставитися вкрай виважено, оскільки це може призвести до певної плутанини та вводити в оману юридичну науку і практику.

Говорячи про "правовстановлення", В.С. Нерсєсянц звертає увагу на ряд принципів, на яких воно повинно базуватися. Характерною особливістю концептуальної думки вченого є виокремлення принципу "правового прогресу", котрий "вимагає, щоб правовстановлювальна діяльність держави була максимально спрямована на подальший розвиток і вдосконалення діючого позитивного права в руслі загальних цивілізаційних досягнень у галузі прав і свобод людини та громадянина" [5, 310-311].

У сучасній теорії права зустрічаються різні підходи до класифікації принципів правотворчості [5, 309-310]. У свою чергу, ми розділяємо точку зору О.Ф. Скакун, яка вказує на доцільність виділення двох основних груп принципів, що зумовлюють правотворчу діяльність в Україні, якими є загальні та спеціальні принципи правотворчості [14]. Дійсно, правотворчість не є абсолютно відособленою активністю держави й громадянського суспільства, а лише одним із видів діяльності, який здійснюється органами державної влади й громадянським суспільством. У цьому плані логічно зробити висновок про те, що, як один з видів суспільної активності, правотворчість керується тими ж загальними принципами, які визначають загальні засади будь-якої діяльності держави й суспільства. Юридично ці принципи закріплюються в Конституції. До них слід віднести принципи гуманізму, демократизму, гласності й законності. Кожен з них знайшов своє відображення як у Конституції України, так і в діючому законодавстві.

Дотримання принципу гуманізму означає, що нормативно-правові акти повинні формулювати, захищати загальнолюдські цінності, природні права людини, створювати умови й механізми їх утілення в життя.

У демократичному суспільстві правотворчість повинна мати справді демократичну основу, яка забезпечується участю громадян у розробці правових актів. Кожний громадянин, висловлюючи свою думку, має право взяти участь у цьому процесі одноособово або в складі певного колективу. Громадяни можуть входити до спеціально створених із цією метою різних робочих груп, брати участь у проведенні перевірок, зборі матеріалів для підготовки проектів нормативних актів. Для складання текстів проектів можуть бути залучені спеціалісти з тієї чи іншої галузі [10].

Реальна участь громадян у розробці правових актів свідчить про демократизм цього процесу й дає можливість: узагальнювати й урахувати волю та інтереси громадян, їх думку, пропозиції щодо зміни та покращання проектів; установлювати, попереджати й усувати різні помилки, слабкі, невдалі формулювання проектів і приймати всебічно обґрунтовані та ефективні правові акти; своєчасно змінювати чи скасовувати застарілі акти, що гальмують суспільний розвиток; виявляти нагальні суспільні потреби, що потребують якнайшвидшого правового регулювання та виробляти нові, більш досконалі рішення.

Важливе значення для демократизації та розширення способів участі громадян у процесі правотворчості має: вдосконалення методики вивчення громадської думки; більш уважне ставлення до пропозицій і зауважень громадян, своєчасний їх розгляд, узагальнення та облік при розробці правових актів; подальше зростання освіченості, загальної та правової культури населення, що сприятиме компетентній участі його в правотворчості; розширення юридичних гарантій і правових можливостей безпосередньої участі громадян у розробці правових актів та ін.

Принцип гласності в правотворчості виражається в його інформаційній відкритості для суспільства, висвітленні правотворчої діяльності засобами масової інформації. Однак існує ряд випадків, коли відповідно до вимог законодавства, в інтересах суспільства й держави, національної безпеки проводяться закриті засідання Верховної Ради України, а також приймаються постанови уряду із грифом "таємно".

В основу принципу законності покладено правило, згідно з яким вся правотворча робота по підготовці, прийняттю, упровадженню в життя й скасуванню нормативно-правових актів повинна здійснюватися в рамках закону. Витоки цього принципу закріплені в статті 8 Конституції України, а саме: "В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй" [15].

Поряд із загальними принципами процес правотворчості спирається на ряд спеціальних принципів, які визначають її форму та зміст. Серед них слід назвати такі принципи: оперативність, динамізм, системність, плановість і застосування прийомів і засобів юридичної техніки, науковість, практична спрямованість правотворчої діяльності, професіоналізм.

Принцип оперативності означає тісний зв'язок між правотворчою практикою та об'єктивними процесами розвитку суспільних відносин. Адже сама ідея регулятивної функції права передбачає, що право завжди повинно бути здатне дати швидку й адекватну відповідь на ті суспільні потреби щодо юридичного унормування

тих чи інших відносин, які виникають у суспільстві й передбачають юридичне втручання.

Принцип динамізму орієнтує правотворчість на створення стабільної системи нормативно-правових актів, яка б при цьому була здатна до подальшого розвитку відповідно до загальних тенденцій і потреб розвитку суспільства і держави.

Принцип системності правотворчої діяльності означає, що будь-які правотворчі дії повинні узгоджуватись із загальною системою права, що вже створена й діє в суспільстві.

Принцип плановості відіграє важливе значення, оскільки правотворча діяльність завжди пов'язана з плануванням, розробкою, проведенням експертизи, прийняттям (виданням) нормативно-правового акта, внесенням до нього змін, припинення його дії. Тому в процесі підготовки нормативно-правових актів застосовують перспективне й поточне планування.

Принцип застосування прийомів і засобів юридичної техніки відіграє свою виняткову роль з огляду на те, що дає змогу гарантувати якість як процесу підготовки нормативно-правових актів, так і самих цих актів. Зокрема, якщо йдеться про проект нормативно-правового акту, то він повинен: відповідати за обсягом регламентації визначеному в ньому предмету правового регулювання; не повторювати норм права, які містяться в інших нормативно-правових актах; включати положення, що належать до одного й того ж предмета правового регулювання; бути внутрішньо узгодженими, мати логічно побудовану структуру.

Принцип науковості полягає в тому, що підготовка й прийняття проекту нормативно-правового акта здійснюється за участю представників різних наук. Без сумніву, що діяльність учених-юристів має важливе значення для успіху законотворчої роботи. Однак учені відіграють важливу роль на всіх етапах підготовки нормативних актів - від розробки концепції нормативного акта, з'ясування потреби в правовому регулюванні тих чи інших суспільних зв'язків (наприклад, через соціологічне дослідження, спостереження та аналіз) до визначення способу й типу правового регулювання й вибору моменту прийняття нормативного акта. Змістом цього принципу є забезпечення в процесі підготовки нормативних актів вивчення економічних, політичних та інших факторів розвитку суспільства, його об'єктивних потреб; залучення до розроблення правових актів наукових співробітників, фахівців у відповідній галузі права чи господарства; використання вітчизняного й зарубіжного досвіду, результатів наукових досліджень тощо.

Зазначимо, що за допомогою науки можливо обрати найбільш ефективні правові форми для врегулювання певних суспільних відносин, здійснити порівняльний аналіз законопроектів, які подаються уповноваженими суб'єктами. Залучення науковців до правотворчої, діяльності, на нашу думку, забезпечує об'єктивну оцінку положень проектів нормативно-правових актів.

Принцип практичної спрямованості правотворчої діяльності відображає завдання постійно відстежувати суспільні процеси, орієнтуватися на практику застосування вже чинних правових актів, вчасно усувати існуючі прогалини в проектах законів та інших нормативно-правових актів.

Принцип професіоналізму безпосередньо пов'язаний з якістю правотворчості, який полягає в тому, що до цього виду діяльності повинні залучатися лише компе-

тентні фахівці - юристи, соціологи, політологи тощо. Останнім часом стає більш зрозумілим, що недостатнє врахування цієї потреби в правотворчому процесі має негативні наслідки, позначається на якості підготовлених і прийнятих нормативно-правових актів. Передусім це стосується вищих державних органів, зокрема депутатів Верховної Ради України. Враховуючи, що вони працюють на професійній основі, важливо було б навчити їх усім тонкощам законодавчого процесу. Слід відмітити велику роль науки в реалізації цього принципу, оскільки саме вона допомагає знайти найбільш допустимі правові форми, представляє альтернативні проекти нормативних актів, які враховують інтереси різних верств населення.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що додержання принципів правотворчості допомагає уникати помилок, знижує вірогідність створення неефективних правових норм, сприяє підвищенню правової культури населення і юридичних осіб. Таким чином, принципи правотворчості можна визначити як керівні, основоположні ідеї, що обумовлюють єдність і загальну спрямованість правотворчої діяльності.

Для правотворчості як особливої форми діяльності компетентних державних органів, уповноважених громадських організацій або всього народу по встановленню, зміні чи скасуванню юридичних норм, створенню та розвитку системи права характерні певні ознаки. Так, правотворчість: здійснюється передусім державою, яка в особливих випадках може делегувати ці повноваження громадським організаціям або іншим суб'єктам права, вона також може здійснюватися безпосередньо громадянами держави на референдумі; має організаційну спрямованість, кожний правотворчий орган видає нормативні акти згідно зі своєю компетенцією; здебільшого відображується у створенні нових норм права, зміні або скасуванні діючих правових норм; здійснюється в межах, установлених процесуальними нормами (процедурами).

Синтезуючи ознаки правотворчої діяльності, можна стверджувати, що правотворчість - це діяльність державних і недержавних органів, підприємств, установ чи організацій (або всього народу, територіальних громад), яка спрямована на закріплення (встановлення) у нормативних актах обов'язкових для виконання правил поведінки, які представляють собою втілення волі народу, з урахуванням вимог соціального прогресу [16, 14].

Слід зазначити, що правотворчість не можна зводити до законотворчості. Законотворчість є виключною монополією представницьких вищих органів держави (в Україні - Верховної Ради) або народу (громадянського суспільства) у передбачених законом випадках [17].

Законотворчість є одним із різновидів правотворчої діяльності, який слід розглядати як діяльність уповноважених органів з прийняття, зміни, призупинення дії й скасування законів і підзаконних нормативно-правових актів. Отже, законотворчість є складовим елементом правотворчості.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що правотворчість є результатом об'єктивного розвитку суспільних відносин, безпосередньо спрямованим на їх врегулювання. Мета, зміст і результати правотворчої діяльності обумовлюються різного роду факторами, які існують в суспільстві, в його різних сферах, серед яких: рівень розвитку державно-правових інститутів, правова культура населення, форма державного устрою, правління та режиму, характер ментальності суспільства

тощо. Слід зауважити, що ефективність правотворчої діяльності залежить від урахування цих факторів, а також принципів правотворчої діяльності, додержання яких допомагає уникати помилок і створення неефективних правових норм, та, крім цього, сприяє підвищенню правової культури фізичних і юридичних осіб тощо.

Крім цього, необхідність переходу на якісно новий рівень правотворчої діяльності вимагає приведення системи права та законодавства в найбільш сприятливий стан шляхом активізації та вдосконалення законотворчої діяльності. Важливу роль у цьому може зіграти підвищення рівня професіоналізму здійснення правотворчої діяльності, шляхом залучення компетентних фахівців у різних галузях знань.

Оскільки закони втілюються в суспільне життя людьми, то не можна допускати прийняття поспішних, необґрунтованих правових рішень, бо будь-яка помилка законодавця може призвести до порушення інтересів громадян і невиправданих матеріальних витрат. У зв'язку з цим, вважаємо доцільним розвинути професійну підготовку майбутніх юристів у цьому напрямі.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, слід зазначити, що сьогодні в юридичній літературі гостро відчувається дефіцит наукових досліджень сутності, змісту й значення правотворчої діяльності та правоутворення зокрема. У зв'язку з цим, перспективним напрямом подальших наукових досліджень у цьому напрямі має стати створення, за участю науковців і практиків, науково обґрунтованої концепції правоутворення, вироблення концептуальних підходів до процесу законотворчості, а також розробка ґрунтовних теоретичних засад для утворення ефективної правової політики в Україні.

Література

1. Алексеев С.С. Общая теория права: учеб. - [2-е изд., перераб. и доп.] / С. С. Алексеев. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. - 576 с.
2. Комаров С.А. Общая теория государства и права: учебник [3-е изд., переработанное и дополненное.] / С.А. Комаров. - М.: Юрайт, 1997. - С. 237.
3. Загальна теорія держави і права / За ред. Академіка АПрН України, доктора юридичних наук, професора В.В. Копейчикова. - К.: Юрінком, 1997. - 160 с.
4. Миронов А.Н. Юридическая стратегия в правотворческой деятельности / А.Н. Миронов // Российская юстиция. - 2007. - № 6. - С. 43-47.
5. Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов / Под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - М.: Норма, 2004. - 832 с.
6. Плавич С.В. До визначення поняття правотворчості / С.В. Плавич // Часопис Київського університету права. - 2007. - № 1. - С. 45-51.
7. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: посібник для студентів спеціальності "Правознавство" / П.М. Рабінович. - [Вид. 2-е, зі змінами й доповненнями] . - 1994. - 174 с.
8. Теплюк М.О. Правотворчість як діяльність, пов'язана з правом [Електронний ресурс] / М.О. Теплюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2013. - № 12. - С. 90-97. - [Електронний ресурс]: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmj_u_2013_12_31.pdf.
9. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу / О.І. Ющик. - К.: Парламентське вид-во, 2004. - 520 с.
10. Яценко Р.Ю. Правотворчість в умовах перехідного суспільства: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Яценко Роман Юрійович. - К., 2013. - 180 с.

11. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Юристъ, 2002. - 349 с.

12. Васильев А.В. Правотворчество в советском социалистическом обществе: автореф. дис....канд. юрид. наук / А.В. Васильев. - М., 1972. - 21 с.

13. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Отв. ред. проф. М.Н. Марченко. - Том 2. Теория государства. - М.: Издательство "Зерцало", 1998. - 622 с.

14. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / пер. з рос. / О.Ф. Скакун. - Харків : Консум, 2001. - 656 с. - [Електронний ресурс]: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/34/109/>.

15. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

16. Гусаров С.М. Законотворчість і законодавчий процес в Україні: [моногр.] / С.М. Гусаров; за заг. ред. О.М. Бандурки. - Х.: Золота миля, 2014. - 412 с.

17. Загальна теорія держави і права / за редакцією М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Тертишина. - Харків: Право, 2002. - 432 с.

Гусаров С.М.,
доктор юридичних наук,
ректор ХНУВС,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений юрист України
генерал-полковник міліції
Надійшла до редакції: 07.04.2015

УДК 343.91

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Афанасенко С. І.

подвижной состав, железнодорожные пути.

Актуальність проблеми злочинів щодо безпеки руху та експлуатації транспорту обумовлена суттєвою інтенсифікацією різних видів поведінки, як умисної, так і необережної, у різних сферах діяльності та збільшенням завданої шкоди цими злочинами. Проблеми як кримінально-правової, так і адміністративно-правової відповідальності за порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспорту були предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених переважно кримінально-правового характеру. Адже експлуатація транспорту з порушенням нормативно визначеного порядку його функціонування призводить до загибелі людини, настання для неї інших тяжких наслідків, погіршення середовища її проживання тощо. Особливої уваги заслуговує дослідження проблем кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки руху та експлуатації транспорту в минулому та на початку цього століття.

Ключові слова: безпека руху, пошкодження шляхів сполучень, транспортний засіб, рухомий склад, залізничні шляхи.

Актуальность проблемы преступлений в сфере безопасности движения и эксплуатации транспорта обусловлена существенной интенсификацией различных видов поведения, как умышленного, так и неосторожного, в различных сферах деятельности и увеличением ущерба от этих преступлений. Проблемы как уголовно-правовой, так и административно-правовой ответственности за нарушение правил дорожного движения или эксплуатации транспорта были предметом исследования отечественных и зарубежных ученых в основном уголовно-правового характера. Ведь эксплуатация транспорта с нарушением нормативно определенного порядка его функционирования приводит к гибели человека, наступление для него других тяжелых последствий, ухудшение среды его обитания и тому подобное. Особого внимания заслуживает исследование проблем уголовной ответственности за нарушение правил безопасности движения и эксплуатации транспорта в прошлом и в начале этого века.

Ключевые слова: безопасность движения, повреждение путей сообщения, транспортное средство,

The urgency of the problem of crime in traffic safety and operation of transport is due to a significant intensification of different types of behavior as intentional and negligent in various spheres of activity and an increase in the damage of these crimes. Problems of the criminal-lawful and the legal-administrative responsibility for violation of traffic rules and operation of transport have been the subject of research of domestic and foreign scientists mainly in criminal law. Transport operation with violation of a specific legal order of its operation leads to the death of any person, the offensive for her\him of other serious consequences, the deterioration of her\his habitat. Of particular note is the study of problems of criminal liability for violation of safety rules and operation of transport in the past and at the beginning of this century.

Keywords: safety, damage of railways, vehicle, rolling stock, train tracks.

Весь комплекс заходів по боротьбі зі злочинністю, а саме зі злочинами у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту здійснюється за двома стратегічними напрямками: удосконалення правової бази підвищення безпеки дорожнього руху та вдосконалення технічних заходів захисту.

Правове регулювання безпеки дорожнього руху є проблемою не тільки України, усе світове співтовариство прикладає чимало зусиль до недопущення аварійності на транспорті. У зв'язку з цим були прийняті міжнародні нормативні акти, які встановили загальні вимоги до безпеки руху та експлуатації транспорту. Головним нормативним актом серед них необхідно вважати заключений акт Конференції Організації Об'єднаних Націй по дорожньому руху (Відень, 1968 р.) - Конвенцію про дорожній рух.

На рівні держави основними нормативними актами, що регулюють відносини у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту, є Конституція України, Кримінальний кодекс, Кримінальний процесуальний кодекс, Цивільний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення, Кодекси (статуту) різних видів транспорту, Закони України «Про транспорт», «Про дорожній рух»,

© С.І. Афанасенко, 2015